

BARBARA KUTKOWSKA
IWONA ANTOSZ-KOLCZ
Akademia Rolnicza we Wrocławiu

ZBOŻOWA GRUPA PRODUCENTÓW ROLNYCH NA DOLNYM ŚLĄSKU – STUDIUM PRZYPADKU

1. Wstęp

Aby sprostać wymaganiom rynku i jednocześnie przeciwstawić się zagrożeniom jakie niesie gospodarka światowa podjęto w sektorze rolniczym działania zmierzające do wzmocnienia jego pozycji konkurencyjnej. Przykładem tego jest jednoczenie się producentów rolnych wokół działań zespołowych [Kozuch 2002, Witosław 2002]. Różne formy działań zbiorowych takich jak: ruch spółdzielczy, grupy producenckie i marketingowe, czy spółki wodne mają istotne znaczenie dla poprawy efektywności ekonomicznej podejmowanych przedsięwzięć gospodarczych [Boguta 2000, Małysz 1998, Wilkin 2001].

W literaturze przedmiotu spotyka się różne definicje grupy producenckiej. Jest to zespół tworzony oddolnie w trybie dobrowolnym w celu zespołowego zbytu swej produkcji, uzyskania wyższych cen za sprzedane produkty a niższych cen za nabywane środki produkcji. Prawną definicję reguluje ustawa o grupach producentów rolnych i ich związkach z dnia 15 września 2000 roku, która ściśle określa zasady organizowania się producentów rolnych w grupy producentów i ich związki oraz zasady i warunki udzielania ze środków publicznych pomocy finansowej związanej z ich organizowaniem i funkcjonowaniem [Boguta 2000, Chałupka 2001]. Termin „grupa producentów rolnych” nie oznacza konkretnej formy prawnej, ale odnosi się do organizacji, której głównym celem jest sprzedaż produktów wytworzonych w gospodarstwach jej członków [Bielski 2004]. W myśl ustawy, producenci rolni mogą działać wspólnie w wybranej przez siebie formie prawnej, tj.: stowarzyszenia, rolniczego zrzeszenia branżowego, spółdzielni, spółki z o. o. czy też spółki akcyjnej.

Proces powstawania grup producentów rolnych w Polsce rozpoczął się w latach 1992-93. W roku 1997 odnotowano 326 różnych form zespołowego działania rolników. Z danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi wynika, że

w 2003 roku zarejestrowanych było tylko 37 grup producentów rolnych, w tym: 14 w branży zbożowej, 5 wśród hodowców trzody chlewnej, po 4 hodowców drobiu i owoców i warzyw, po 2 producentów owoców, warzyw i mleka, po 1 grupie producentów owoców i warzyw do przetwórstwa, chmielu, buraków cukrowych oraz hodowców owiec i kóz. W trakcie rejestracji natomiast znajduje się około 50 grup. Centrum Informacji i Doradztwa dla Grup Producentów Rolnych powołane przez Fundację Spółdzielczości Wiejskiej wymienia aktualnie 413 istniejących grup producentów, zarówno wpisanych, jak i nie wpisanych do rejestru [Turski, Witosław 2004]. Inne źródła szacują, że aktualnie działa w kraju około 700 grup producenckich o różnym statusie prawnym [Bielski 2004]. Polskie grupy producentów rolnych w rynku produktów rolnych skupiają zaledwie 1% ogółu rolników, podczas gdy w 2003 roku w krajach Unii Europejskiej udział ten wynosił średnio 40%, w tym w Holandii aż 71% [Turski, Witosław 2004]. Należy jednak mieć nadzieję, iż w naszym kraju proces tworzenia grup producentów rolnych dopiero się rozpoczął. Sprzyjać temu powinny możliwości wsparcia finansowego z budżetu Wspólnoty, a także wymogi wspólnej organizacji rynków rolnych UE.

2. Cel, zakres i metodyka badań

W opracowaniu podjęto próbę charakterystyki i oceny działalności wybranej grupy producentów rolnych gospodarujących na terenie Dolnego Śląska. Celem prezentowanego artykułu jest przedstawienie motywów podjęcia wspólnego działania oraz analiza funkcjonowania wybranego Zrzeszenia Producentów Rolnych, którym jest Zbożowa Grupa Producentów Rolnych. Wybór obiektu do badań był celowy. Zasadniczym kryterium doboru było wyrażenie zgody na prowadzenie badań i udostępnienie dokumentów. Zbieranie materiałów źródłowych odbyło się za pomocą ankiety skierowanej bezpośrednio do producentów rolnych - członków grupy i kwestionariuszy wywiadu skierowanych do lidera grupy, poszczególnych producentów rolnych oraz do przedstawiciela władz lokalnych. Ankietyzacją objęto członków grupy oraz jej lidera, jak również przedstawiciela lokalnej administracji w miejscowości, gdzie mieści się siedziba grupy producenckiej. W ramach zakresu badań wyszczególniono: opis działalności grupy, jej skład oraz delegowanie zadań, jak również strukturę organizacyjną, przyczyny rozpoczęcia wspólnej działalności, szanse i zagrożenia dla istnienia grupy oraz skalę i formy pomocy ze strony władz lokalnych. Ankieta skierowana do członków grupy zawierała pytania o charakterze pogładowym, umożliwiające poznanie stanowiska producenta rolnego związanego z działaniami zespołowymi, zbierała także informacje o istniejących w gospodarstwie zasobach ziemi, pracy i kapitału oraz uzyskiwanych dochodach. Badania przeprowadzono w 2003 roku, informacje liczbowe dotyczyły roku 2002.

3. Wyniki badań

Rolnicze Zrzeszenie Producentów Rolnych grupujące 20 członków powstało w 2002 roku. Użytkują oni wspólnie ponad 614 ha gruntów ornych głównie przeznaczonych pod uprawę zbóż. Zboża uprawiane są na powierzchni 500 ha, czyli na 81,4% ogółu gruntów. Zbiory zbóż z tego obszaru wyniosły w 2002 roku 2500 ton, czyli 50 dt/ha. Około 80% zbieranych zbóż przeznaczonych zostało na sprzedaż, resztę zużyto we własnych gospodarstwach. Całość zboża przeznaczonego na rynek rolnicy sprzedali za pośrednictwem grupy. Członkami grupy są rolnicy mający gospodarstwa rolne o powierzchni w przedziale od 10 do 65 ha. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa wynosi około 30 ha. Rolnicy ci są w zróżnicowanym wieku od 25 do 50 lat. Około 25% członków grupy legitymuje się wyższym wykształceniem, a 38% posiada wykształcenie średnie i zawodowe. Około 25% rolników tworzących grupę producentów posiada dodatkowe kwalifikacje uzyskane na kursach i szkoleniach dotyczących rolnictwa. Większość z nich wykazuje aktywność w działalności społecznej działając w spółdzielczości wiejskiej, w Radzie Banku Spółdzielczego, radach gminy i powiatu, w Radzie Sołeckiej i w Ochotniczej Straży Pożarnej, a jeden z rolników w przeszłości pełnił funkcję sołtysa. Grupa dopiero powstała i nie posiada własnego majątku. Wyposażenie indywidualne członków grupy w środki trwałe niezbędne do produkcji zbóż jest wystarczające do samodzielnej ich uprawy. Część rolników korzysta z usług jedynie przy zbiorze zbóż. Głównym problemem grupy jest brak magazynów służących do przechowania zbóż oraz własnego biura. W najbliższej przyszłości planowany jest zakup lub dzierżawa magazynów zbożowych, zakup suszarni i wialni oraz zorganizowanie profesjonalnego biura. Zasady funkcjonowania grupy określa statut. W dokumencie tym określono cele i zadania grupy oraz prawa i obowiązki jej członków. Władzami grupy są: Walny Zjazd Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz Sąd Koleżeński.

Celem działania grupy, jest dostosowanie produkcji zbóż konsumpcyjnych do wymagań rynku, polegające na wyprodukowaniu dużych, jednolitych partii zbóż o wysokich parametrach jakościowych, a następnie zorganizowanie ich sprzedaży po korzystnych cenach. Zamierzenia te mają być osiągnięte poprzez realizację określonych przed grupą szeregu zadań, a mianowicie:

- zbieranie w okresie żniw do wynajętych magazynów zbóż wyprodukowanych w gospodarstwach członków grupy, ich okresowe przechowywanie wraz z konserwacją i następnie sprzedaż po korzystnych cenach;
- organizowanie wspólnych szkoleń dla członków grupy przy udziale pracowników lokalnego ośrodka doradztwa rolniczego, firm działających w otoczeniu rolnictwa i placówek naukowych;

- wprowadzenie do uprawy w gospodarstwach członków grupy jednako-
wych odmian zbóż i jednolitych technologii ich uprawy pod nadzorem
wykwalifikowanego zatrudnionego doradcy;
- zaopatrywanie wszystkich członków grupy w środki do produkcji na pod-
stawie zbiorczego zapotrzebowania wykonanego przez zatrudnionego do-
radcę.

Producenci rolni wchodzący w skład grupy jako najkorzystniejszą formę prawną działań zespołowych wybrali zrzeszenie (na mocy ustawy z dnia 8 października 1982 roku o społeczno-zawodowych organizacjach rolników), gdyż ich zdaniem, ułatwia ona wstępowanie nowych członków do grupy. Działaniem grupy producentów kieruje zarząd, na czele którego stoi prezes uznany przez wszystkich jej członków za lidera tego zrzeszenia. Lider grupy pełni także funkcje menadżerskie. Do jego zadań należy przede wszystkim organizacja odbioru ziarna do wynajętych magazynów, organizacja sprzedaży ziarna, prowadzenie kontraktacji, zawieranie umów handlowych oraz organizowanie spotkań i szkoleń. Menadżer współpracuje również z organizacjami i instytucjami pracującymi na rzecz rolnictwa takimi jak: ośrodki doradztwa rolniczego, Agencja Rynku Rolnego, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Urząd Gminy. Grupa zatrudnia księgowego i referenta sprzedaży, których zadaniem jest prowadzenie biura, fakturowanie oraz poradnictwo technologiczne.

Osoby zajmujące powyższe stanowiska otrzymują wynagrodzenie, a jego wysokość ustalana jest corocznie przez zarząd. Siedziba zrzeszenia mieści się w budynku Urzędu Gminy. Lokal ten został przekazany grupie w dzierżawę, a meble biurowe - bezpłatnie użyte. Poza tym ze strony władz lokalnych zrzeszenie nie otrzymało innego wsparcia, np. prawnego-administracyjnego. Zdaniem lidera grupy, motywem podjęcia wspólnej działalności była możliwość prowadzenia wspólnych negocjacji ceny sprzedawanych zbóż oraz zakupywanych środków do produkcji i skuteczna eliminacja pośredników w kanałach dystrybucji. Uważa on, że współpraca rolników przyczyni się do obniżenia kosztów produkcji oraz do tego, iż korzystać będą oni ze wspólnych szkoleń. Wspólna działalność przyczyni się do zwiększenia dochodów rolników, do usprawnienia organizacji działalności rolniczej oraz do poprawy jakości wytwarzanych produktów. W przyszłości lider grupy liczy na współpracę z organizacjami i instytucjami wspomagającymi rynek płodów rolnych oraz na pomoc finansową z ich strony. Do podstawowych korzyści funkcjonowania w ramach grupy lider zrzeszenia zaliczył przede wszystkim rozłożenie na poszczególnych członków grupy ryzyka spadku cen oraz prowadzenie wspólnej administracji. Za największe zagrożenie dla istnienia grupy uznał zbyt małe zaangażowanie władz lokalnych w rozwój tego typu związków, brak bazy magazynowej oraz niewia-rygodność odbiorców, a także zbyt wysokie jego zdaniem, koszty produkcji zbóż, trudności w uzyskaniu kredytów, również w dalszym ciągu niechętny

stosunek rolników do działań zespołowych. Z badań ankietowych przeprowadzonych wśród producentów rolnych, członków grupy, wynika, że głównym motywem ich przystąpienia do zrzeszenia były (rysunek 1):

- chęć wzrostu dochodu w gospodarstwie rolniczym, taki powód wskazało 14% ankietowanych,
- możliwości negocjacji cen przy zakupie środków do produkcji, co było podstawowym motywem 21% badanych rolników,
- możliwości negocjacji cen sprzedaży płodów rolnych, ten powód był istotny dla 25% ankietowanych,
- ograniczenie liczby pośredników wskazało 1% członków grupy,
- wzrost wymagań rynku (duża partia materiału o wystandaryzowanej jakości) był ważny dla 20% członków,
- pomoc merytoryczna i szkoleniowa dla 14%,
- możliwość aktywnego działania lidera grupy w środowisku dla 1%,
- zwiększenie wiarygodności sprzedaży dla 4% członków badanej grupy.

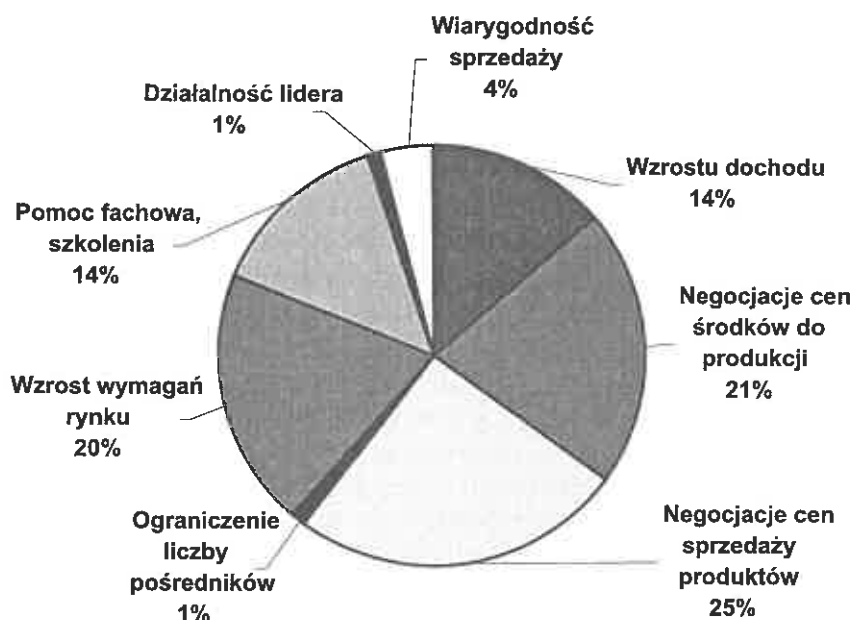
Wszyscy ankietowani rolnicy opowiedzieli się za dalszym rozwojem grupy zbożowej. Już po pierwszym roku funkcjonowania dostrzegli ono korzyści gospodarowania w zespole. Większość, bo 60% badanych za najistotniejszą korzyść zintegrowania wskazała agencyjny skup pszenicy i jęczmienia, 20% uznała, że było to wprowadzenie do produkcji jęczmienia browarnego, 7% badanych wskazało jako korzyść podstawową sprawniejszy zbyt produkowanych płodów rolnych, a tylko część ankietowanych (8%) - wzrost dochodów w gospodarstwie. Ich opinia o działalności zrzeszenia, a przede wszystkim zarządu była pozytywna. Rolnicy po pierwszym roku wspólnego działania dobrze ocenili współpracę i komunikatywność. Szanse dalszego rozwoju grupy dostrzegali zwłaszcza właściciele gospodarstw o arealach większych, powyżej 50 ha. Zdaniem lidera grupy, obecnie obowiązujące regulacje prawne sprzyjają powstawaniu i rozwojowi grup producenckich, a powstałe niedociągnięcia współdziałania w grupie spowodowane były brakiem wiedzy i brakiem znajomości prawa przez rolników, niestety także przez członków zarządu.

Zgodnie z akt. 18 ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach grupie przysługuje pomoc finansowa ze środków publicznych przeznaczonych na założenie i wsparcie działalności administracyjnej. Pomoc ta wynosi w pierwszym roku 5%, w drugim 4%, w trzecim 3% udokumentowanych rocznych przychodów ze sprzedaży produktów, z uwagi na które grupa została utworzona. W tabeli 1 przedstawiono zestawienie przychodów i wydatków grupy producenckiej w roku 2002. W badanym roku, który, był pierwszym rokiem jej funkcjonowania, otrzymała ona zgodnie z ustawą, za pośrednictwem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wsparcie w wysokości 28 tys. złotych. Każdy wstępujący do grupy członek zobowiązał się do wniesienia wpisowego

w wysokości 250 zł. Utworzony fundusz specjalny grupy gromadzi 1% z kwot przysługujących do wypłacenia grupie za dostarczone zboże. Zgodnie ze statutem, może być on przeznaczony na wypłacanie członkom zaliczek za dostarczone zboże, lub na inne cele określone stosowną uchwałą Walnego Zjazdu.

Rysunek 1

Motywy przystąpienia do grupy w opinii jej członków

Źródło: Badania własne.

Wpłaty członków, jako kapitał grupy, przeznaczone są na cele inwestycyjne w poszczególnych latach. W roku 2002 przeznaczono na ten cel 39 000 zł. Inne wydatki poniesione przez grupę to przede wszystkim obsługa kredytu skupowego, wynagrodzenia, delegacje, obsługa kredytu inwestycyjnego oraz wyposażenie i obsługa biura. Wydatki ogółem związane z funkcjonowaniem zrzeszenia wyniosły w tym roku prawie 84 tys. złotych, i stanowiły około 12% ogólnych przychodów grupy.

Tabela 1

Zestawienie przychodów i wydatków grupy w 2002 r.

Lp.	Przychody	PLN	Wydatki	PLN
1.	Sprzedaż zbóż	575 506	Wynagrodzenie + narzuty	12 200
2.	Sprzedaż środków do produkcji rolnej	4 830	Obsługa kredytu skupowego	19 191
3.	Pomoc finansowa państwa	28 000	Dzierżawa magazynów i biura	-
4.	Wpłaty na fundusz specjalny	5 463	Obsługa kredytu inwestycyjnego	2 750
5.	Składka członków grupy	67 237	Koszty delegacji	2 906
6.			Wyposażenie i obsługa biura	1 820
7.			Pokrycie 30% wydatków inwestycyjnych	39 000
8.			Inne koszty	6 119
	Razem	681 036	Razem	83 986

Źródło: Badania własne.

4. Podsumowanie

Asymetryczny charakter rynku rolnego stawia poszczególnych producentów rolnych w niekorzystnej sytuacji. Ich słaba pozycja może być wzmocniana poprzez integrację. Działania integracyjne mogą mieć charakter kapitałowy lub funkcjonalny. Integracja typu funkcjonalnego to tworzenie grup producentów rolnych i grup marketingowych. Podejmowanie wzajemnej współpracy przez rolników i tworzenie grup producenckich pozwala na uzyskiwanie wyższych cen za produkty w porównaniu z cenami uzyskiwanymi przez pojedynczego producenta, daje możliwości podpisywania umów z odbiorcami oraz podwyższenia jakości oferowanych produktów. Analizowana Zbożowa Grupa Producentów Rolnych działająca na terenie Dolnego Śląska jest pozytywnym przykładem współpracy rolników i scalania się w zrzeszenia rolnicze. Grupa stała się ogniwem zorganizowanego rynku rolnego – zbożowego w regionie. Mimo szeregu przeszkód, także braku zainteresowania ze strony władz lokalnych oraz niechętnych postaw rolników członkowie tej grupy dostrzegają konkretne korzyści wynikające z wspólnego działania oraz pozytywnie oceniają możliwości rozwojowe tej organizacji.

LITERATURA

1. Bielski W. (2004): Chcesz zwiększyć swój dochód, wstąp do grupy producenckiej. *Agroserwis*, nr 2, 22-23.
2. Boguta W. (2000): Warunki i sposoby wspierania grup producentów rolnych ze środków publicznych. Materiały DWODR zs. w Świdnicy, 1-16.
3. Boguta W. (2003): Jak organizować skutecznie działającą grupę producentów rolnych. *Boss Rolnictwo*, nr 38, 5-6.

4. Chałupka P. (1998): Ekonomiczne, organizacyjne oraz prawne podstawy organizowania się rolników. Materiały ODR Leszno, 28-37.
5. Chałupka P. (2001): Działalność grup producentów rolnych w świetle aktualnych rozwiązań prawnych. Materiały szkoleniowe DWODR zs. w Świdnicy, 1-24.
6. Kożuch A. (2002): Grupy producentów – problemy organizacji i funkcjonowania. [w:] Agrobiznes 2002. Przemiany w agrobiznesie oraz ich następstwa. Wydawnictwo AE im. O. Langego we Wrocławiu, tom 1, nr 941, 461-465.
7. Małysz J. (1998): Procesy integracyjne w agrobiznesie. Wieś i Rolnictwo, nr 2, 19-44.
8. Nobert G. (1998): Tworzenie grup producentów rolnych – cele, zadania, korzyści. Materiały DWODR zs. w Świdnicy, 2-4.
9. Turski J., Witosław K. (2004): Grupy producentów rolnych szansą polskiego rolnictwa. Biuletyn Informacyjny ARR, nr 2 (152), 62-65.
10. Ustawa z dnia 15 września 2000 roku o grupach producentów rolnych i ich związkach (Dz. U. nr 882 z 20 października 2000 roku, poz. 983).
11. Wilkin J. (2001): Instytucjonalne uwarunkowania modernizacji wsi w Polsce. Postępy Nauk Rolniczych, nr 4, 129-137.
12. Witosław K. (2002): Grupy producentów rolnych szansą na wspieranie działalności gospodarstw produkcyjnych w Polsce. Zagadnienie Doradztwa Rolniczego, nr 1 (31), 112-118.

BARBARA KUTKOWSKA, IWONA ANTOSZ-KOŁCZ

**ZBOŻOWA GRUPA PRODUCENTÓW ROLNYCH NA DOLNYM ŚLĄSKU
- STUDIUM PRZYPADKU**

STRESZCZENIE

W publikacji zaprezentowano działalność grupy producentów rolnych zbóż z regionu Dolnego Śląska. Przedstawiono motywy podjęcia wspólnego działania, strukturę organizacyjną grupy oraz ocenę jej funkcjonowania w opinii lidera grupy oraz jej członków.

BARBARA KUTKOWSKA, IWONA ANTOSZ-KOŁCZ

**ACTIVITY OF CEREALS PRODUCERS GROUPS IN THE LOWER SILESIA REGION
– THE CASE STUDY**

SUMMARY

This paper presents activity of producers group of cereals situated on the Lower Silesia region. In this work was shown reasons for taking up the common activity structure of the organization and evaluation of activity in opinion of leader of this group and its members.